

הענוה וארץ ישראל בגדולתה

הרב משה לוינגר

א.

הכרנו את הרב שלמה זצ"ל בכוחותיו הרבים. אתיחס כאן לשנים מכוחותיו: הענוה וארץ ישראל. המיוחד בענותנותו היתה הפשטות שבה, הטבעיות שבה. לדוגמא היתה לו מסירות נפש בלתי נלאית להשגת מנין לתפילת שחרית מראשיתה, מברוך שאמר, אך למרות כל המסירות וחיפוש "העשירי" שהחל לפעמים באיש השלישי או הרביעי - הכל היה בצניעות, ללא כל הבלטה, ללא כל "רעש".

נסיעותיו בהתמדה ל"כולל" בירושלים אשר השתדל לעשותם בטרמפ - גם זה היה בצנעה. אף פעם לא דפק על הבימה ושאל מי נוסע לירושלים? חיפש וחיפש אבל - בצנעה. כשהיה חסר בעל קורא בשבת, בשני ובחמישי - תמיד היה מוכן לקריאה, אך רק כשאינן מישהו אחר, אף פעם לא כשיש. - כשהיו אסיפות תושבים תמיד היה בא, אך מעולם לא דיבר מילה. למסיבות שבע ברכות, וסעודת מצוה של ברית מילה - גם לכאן בדרך כלל הגיע, אך לא דיבר. ואם בכל זאת לחצו: "ר' שלמה תאמר משהו", חייך ואמר שנים, שלושה משפטים, אשר בכל אחד מהם היה חידוש נחמד.

ביחס לארץ ישראל - בצנעה וללא נטילת רשות "שמא יחששו ידידיו ומכריו" עבר להדר ביתר, ביחד עם הרבנית ח' שתח' לאוי"ט. וכן לפסגת חברון אדמות ישי (תל רומידה), גם ביחס לשם - ידע שאם ישאל יותר מדי יהססו, ועלה להר חברון. כשארגנו פטרול נוכחות בקסבה הופיע גם הוא בנושא נשק בשליחות של בטחון חברון וארץ ישראל.

ב.

לפום ריהטא - שני נושאים אלה הענוה וארץ ישראל שני נושאים שונים, אך מעניינים דברי הרב זצ"ל במידות ראי"ה:

"מי שמתאמץ לזכות להסרת הגאווה מלבבו יזכה לאהבת ארץ ישראל".
 וכן: "האווה את ארץ ישראל באמת יזכה לשנוא את הגאווה".
 ומדוע? - לכאורה מה הקשר בין תכונה מידותית זו לתכונה לאומית זו?

כדי להבין את הקשר ביניהן יש לשים לב למילה נוספת בפסקה הראשונה – "מי שמתאמץ", וכן בפסקה השניה למילת "באמת" כי – המתאמץ לזכות להסרת הגאווה מלבבו מנסה להסיר כל אובייקט שהוא עלול להסתובב סביבו, להעריך אותו, ליקר אותו בעיני חבריו ובני משפחתו, – להסיר כל "ריקוד" אישי מסביב לאובייקט הזה: לא בשמים ולא בארץ, אף לא גאווה בהישג רוחני כל שהוא. בריחה שכזו, מכל "ריקוד" כזה, מותרה לכאורה את האדם ערטילאי בעולם ואין לו אלא הקב"ה המחי' כל, אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא ואחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא.

עונה על כך הרב: אומנם כן, אין עוד מלבדו אך: "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" אתם עדי נאום ה' – ואני אל" כשאדם מחפש את מי ליקר, את מי לכבד, עבור מי לפעול בעוה"ז? – התשובה לחיפוש זה: עבור עם ישראל אשר "תהלתי יספרו" ומעידים על כבודו יתברך.

ומדוע דוקא עם ישראל וארץ ישראל – כי עם ישראל בחו"ל אינו אלא מקדש מעט. עשייתנו את רצון קוננו שם אינה אלא הצבת ציונים.

לכן המסקנה: מי שמתאמץ לזכות להסרת הגאווה מלבבו יזכה לאהבת ארץ ישראל.

ג.

לאור בירור קצר זה על היחס בין שתי תכונות אלו הענוה ומעלת ארץ ישראל, – נתיחס – בראשי פרקים – לנושא ענווה וגדולת ארץ ישראל בדורנו. בראשית – סקירה הסטורית קצרצרה.

יש מקום לחלק את היחס לארץ ישראל, מאז תורבן הבית השני ואובדן שרידי המרכזים ביבנה, ביהודה ובגליל לשלוש תקופות:

תקופה ראשונה – קשר חזק לארץ ישראל, ע"י כלל העם, ע"פ תקנות חז"ל, עפ"י התפילות המכוונות פיסית ותוכנית כלפי ארץ ישראל. מאידך – רק יחידים עולים אישית לארץ ישראל.

תקופה שנייה – בעיקר מאז תלמידי הגר"א וראשוני החסידות, אשר בה הגיעו כקבוצות לארץ, ולאט, לאט, הוקמו קהילות. ובהמשך – הקמת המושבות והערים הראשונות בארץ ישראל.

תקופה שלישית – שהחלה בעיקר ע"י הרצל: פעילות למען הקמת בית לאומי לעם ישראל בארץ ישראל: מדינת היהודים.

במקביל לעמדת הרצל ועמדות האישים אשר ביססו את הדרישה להקמת מדינת היהודים על היסוד הקיומי הבטחוני – מול רופפות החיים בגולה, "נשלפה" בעולם התורני מצוה ד' של הרמב"ן הקוראת "לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו, לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה, והוא אומרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה, והתנחלתם את הארץ אשר

נתתי לאבותיכם" כלשונו של הרב צבי יהודה זצ"ל בלילי יום העצמאות: "דברי הרמב"ן ענינם שא"י לא תהיה ביד תורכיה או ביד אנגליה או בידי עם אחר אלא בידי עם ישראל, ז. א. הקמת מדינת ישראל - מצוה.

בהמשך לתקופה המדינית אשר בה זיכנו הי"ת בתקומתה של מדינת ישראל יש לציין את המשכה של התקופה המדינית בקבוץ הגלויות הגדול, במיזוג הגלויות, בפריחתה ושגשוגה של המדינה, ומעל לכל - בהעמדת כח מגן לעם ישראל: "צבא הגנה לישראל". לאור הישגים רבים ונכבדים אלה ניתן להבין את רצון חלקים רבים של העם ונבחריו "לסכם סופית" את הצלחת המשימה ע"י השגת היעד האחרון שעדין חסר, שלום בין ישראל ושכנותיה, ועי"ז, כך הם חושבים, יושג סופית היעד של הקמת מדינת ישראל. בלשון עממית: "זה מה שחסר פחות או יותר - ואז אנחנו מדינה רגילה והכל בסדר".

ד.

אך נשאלת השאלה האם אכן שלב שלישי מדיני זה הינו היעד הלאומי האחרון העליון או שהינו רק שלב מהיעד הלאומי הצועד ועולה במעלה ההר, ויש עוד שלבים נוספים בדרך.

מרון הרב זצ"ל עורר על כך כבר לפני יותר משמונים שנה בשנת תרע"ג באגרת (תקע"א) "לאגודה המזרחית בקונגרס הציוני" הוא כותב: "המזרחי עומד עד כה במעמד צנוע ושתקני, כותב על דגלו להכניס את שלומי אמוני ישראל תחת הדגל הציוני ואת הלך רוחו הוא יוצק רק בתוך חוגו המצומצם, את הציונות הכללית מניח הוא לקפוא על שמריה". ז"א - כך הבין מרון הרב - שהמזרחי לא ראה את היעד הלאומי-המדיני בצורה שונה מחבריו החילוניים, אלא רק השתדל להוסיף לציונות את הגוון הדתי שכתוצאה מפעולותו הנמרצת של המזרחי אכן נקבעו יסודות של שבת, כשרות, נישואין עפ"י דין תורה ועוד בתנועה הציונית ובמדינת ישראל. אך "את הציונות הכללית מניח הוא לקפוא על שמריה" לכן פנה אליהם מרון הרב באותה אגרת בקריאה נרגשת: "הציונות המעשית והעיונית, הפוליטית והדפלומטית וכל ענפיה יחד, כמו שיצאו מן הכח אל הפועל עד היום, יש בהם ענינים נשגבים ונעלים, שאנו נקראים ממעמקי הויתנו הישראלית לתומכם בכל כוחותינו הגשמיים והרוחניים: אבל כל אלה יחד אינם כי אם הגוף הציוני. אבל קרואים אנו מיד לזרוק את הנשמה בהגויה המחוטבת הזאת, כדי שתהיה ראויה באמת לשמה, באופן שתרכוש לה מיד ולדורות את אותו כח המושך הגדול, שיהיה יכול למשוך את האומה כולה אליה, מגדולם ועד קטנם, מכל המפלגות, השדרות, הסיעות והפיזורים השונים, ושיתן לעולם את אותו המושג, שמקור הציונות, הוא המקור הקדוש העליון, התנ"ך, נותן לה, בכל העומק וההוד המסורתית. לא הד קול, שעם שנאווי בעולם, הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו, ראוי להשיב לתנועת עולמים זו את חייה, אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור אריה יהודה, נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו אל "גאון יעקב אשר אהב סלה".

ועוד שם: "תקות תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופה הקוליטורית שאשרה מוטל בספק גדול".

ועוד נכתב שם שהכרת מעמדנו הלאומי הנעלה והנשגב אינה רק הבנה ישראלית אלא שאיפה נאצלה, ש"טובי החושבים שבישראל ובעמים חושבים על דבר העתיד הישראלי בעולם".

לכן, בהתייחס ליעד המדיני האם הוא שווה ליעד המדיני באירופה ובאמריקה, - התשובה היא: בהחלט לא, כי היעד של מדינה כחברת אחריות גדולה אפ"אם היא דואגת בנאמנות לאזרחיה אינו אלא החלק הראשון, ואחריו צריכים לבוא השלבים הנוספים של שעבוד המדינה ליעדים האציליים שמעליה, הכרת השלב מוסרי של החזון המדיני - ניטע בנו מאז בחירת ה' אותנו לגוי גדול כימי אברהם אבינו:

בראשית מטעו של העם הזה אשר ידע לקדוא בשם הרעיון הא-לוקי הברור והטהור, בעת השלטון הכביר של האלילות בטומאתה - פראותה, נתגלתה השאיפה להקים ציבור אנושי גדול אשר "ישמור את דרך ה' לעלות צדקה ומשפט". זוהי השאיפה שבאה מכח ההכרה הברורה והעזה והתביעה המוסרית הכוללת והרמה, להוציא את האנושות מתחת סכל נורא של צרות רוחניות וחומריות, ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוד ועדן, באור האידיאה הא-לוקית, ולהצליח בזה את כל האדם כולו. למילואה של שאיפה זו צריך דוקא, שציבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית, "עם חכם ונבון וגוי גדול", והאידיאה הא-לוקית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה. למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים ונזירים ואנשי קודש, חיים באור האידאה הא-לוקית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תיקוני התרבות והישוב המדיני, עמים שלמים, הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האנטליגנציה האומנתית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקונומיות, ועד הפרולטיון לכל פלגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם. (מהלך האידיאות בישראל פרק ב', אורות ע' ק"ד).

כל המעיין בדברי מרן הרב אלו לא יוכל להמלט מהברור המוחלט ששני שלבים חיוניים לו לחזון המדיני-הישראלי כבר מימי אברהם: מדינה עבור היעד הרוחני-מוסרי, וביצוע היעד הרוחני דוקא ע"י מדינה - ולא ע"י יחידים: "ואעשך לגוי גדול - למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", ומאידך: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", דוקא ע"י "גוי גדול".

אין ספק שלהכרה שיש כאן גישה מדינית בעלת שתי קומות יש להתאזר בכוחות תורניים-חינוכיים, כדי להתמודד עם הציבור החילוני שאינו מזהה את הקומה הרוחנית של המדינה, וכדי להתמודד עם הציבור החרדי שאינו מזהה את הקומה המדינית של הרוח.

זאת ועוד: כל האמור לעיל מתיחס למצב הנוכחי המדיני. הכרת שני שלביו: הגוף והנשמה שלו – קדושת המדינה וקדושת שליחותה.

אבל בע"ה עלה נעלה עוד ועוד. תתחדש המלכות בישראל. יאיר אור-המשפט והסנהדרין. המקדש יעמוד על תילו וכל המערכת הישראלית תאיר במלוא תפארתה הייעודית. שלב המעלה הנשגבה, של משיח צדקנו בע"ה בקרוב, שלב שיעלו גויים רבים אל הר ה' – לחזות פני ארץ ישראל במלוא ענקותה. לאור גדול זה – שיאיר בקרוב – הננו מתפללים מדי יום ביומו "ותחזינה עינינו בשובך לציון". להארתו של שלב נשגב זה של המדינה – הארץ במלוא תפארתה – מייחס מרן הרב זצ"ל את דברי הנביא "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא", כלומר: אם להארתה של שליחותה של המדינה הישראלית הנוכחית יש להתאזר במעוף גדול על השליחות המדינית שלנו, לעומת השליחות המצומצמת של מדינות אומות העולם, – הרי שעתיד נזדקק לכוחות אור גדולים פי כמה וכמה – וכבר לא יועילו כל טורבינות האור הרגילות, גם לא טורבינות האור של החמה והלבנה, – רק האור הגנוז של ששת הימים יוכל להאיר את המציאות המדינית הישראלית במרום הפסגה של כל העולם כולו.